

Засновники: Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, Інститут обдарованої дитини Національної академії педагогічних наук України. Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата в галузі педагогічних наук (Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.07.2020 р., № 886). Журнал включено до міжнародних наукометричних баз даних: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, CrossRef, INDEX COPERNICUS, Art & Architecture Complete (EBSCO Publishing, Inc.), ERIN PLUS.

Рекомендовано вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України (протокол № 9 від 27.09.2021 р.).

Редакційна рада: Бех І. Д., Камішин В. В., Сухомлинська О. В.

Редакційна колегія: Шайгозова Ж. Н. (голова), Антоненко Т. Л., Біницька К. М., Гаврілова Л. Г., Ганаба С. О., Гирдяйускене Р., Давидович Н., Пічкур М. О., Комаровська О. А., Миропольська Н. Є., Рагозіна В. В., Сакун А. В., Тарарак Н. Г., Федоренко С. В., Черкасов В. Ф.

ЗМІСТ		CONTENTS	
Pasieczny J.	Street Art in the academic curriculum of implemented classes in the studio of architectural painting	2	J. Pasieczny Street Art in the academic curriculum of implemented classes in the studio of architectural painting
Черкасов В. Ф.	Періодизація музично-педагогічної освіти України в умовах наближення до європейських і світових стандартів	7	V. F. Cherkasov Periodization of musical and pedagogical education of Ukraine in the minds of the approach to European and light standards
Моторна О. С., Сердюк О. П.	Музичне сприймання: активні способи «спілкування» з музичним твором	13	O. S. Motorna, O. P. Serdiuk Musical perception: Active ways of "communication" with a piece of music
Терпімова В. М.	Використання інформаційних онлайн-сервісів на уроках музичного мистецтва в 5–7 класах	18	V. M. Terpimova Using online information services at music lessons in 5-7th grades
Кондратова В. В.	Особливості зображення портрета учнями третіх класів	24	V. V. Kondratova The peculiarities of an image of a portrait by the third-graders
Даніліна В. О.	«Дерево життя»: створення декоративної композиції засобами комп'ютерної графіки	31	V. O. Danilina Tree of Life: Creating a decorative composition by means of computer graphics
Гавриш Н. В.	Методика використання ігрового поля для ознайомлення дітей раннього віку з художнім словом	36	N. V. Gavrysh Methods of using the playing field to acquaint of children of early age with the artistic word
Миропольська Н. Є.	Емоційне підсилення мистецтвом: технологічні прийоми	41	N. E. Myropolska Emotional reinforcement by art: technological modes
Шалварова К. С., Сова О. С.	Сучасне навчальне видання: естетика і функціональність	46	K. S. Shalvarova, O. S. Sova Modern educational literature: Aesthetics and functionality
Сліпчишин Л. В.	Формування етнокультурної компетентності у майбутніх фахівців народних художніх промислів і ремесел (професійно-технічна освіта, коледжі)	52	L. V. Slipchysyn Formation of ethnocultural competence in future professionals of folk arts and crafts
Сікорська І. М.	Максим Рильський і музика: аспекти дослідження проблеми	59	I. M. Sikorska Maksym Rylsky and Music: Aspects of the research problem
Шахрай В. М.	Заквітчена піснею доля	62	V. M. Shakhrai The destiny has been flowered with a song

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-3\(110\)-52-58](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-3(110)-52-58)

УДК 377.091 : [392 : 008] 005.336.2 : 745.5

Сліпчишин Лідія Василівна,

доктор педагогічних наук, доцент, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, м. Київ, Україна; lida.slipchyshyn@gmail.com; <http://orcid.org/0000-0001-9159-9458>

ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ І РЕМЕСЕЛ

Актуалізовано питання формування етнокультурної компетентності у майбутніх фахівців народних художніх промислів і ремесел в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Уточнено зміст етнокультурної компетентності, розкрито процес її формування в учнів, що здобувають професію «Виробник художніх виробів з дерева» відповідно до вимог Стандарту професійної (професійно-технічної) освіти. Акцентовано, що процес прискорюється та набуває якісних змін за умов залучення учнів до проектів соціально-культурного значення, зокрема, створення предметного середовища в певному етностилі.

Ключові слова: етнокультурна компетентність, художня професійна (професійно-технічна) освіта, фахівець народних художніх промислів і ремесел, етнодизайн, Яворівщина.

Практична сторона втілення креативних ідей пов'язана з готовністю фахівців художніх професій творчо інтерпретувати знаково-символьну систему етнокультури в контексті національного світогляду і в подальшій професійній діяльності встановлювати взаємозв'язки і співвідношення між традиційним і новим баченням способу вирішення художньо-творчих завдань. Ефективна підготовка фахівців народних художніх промислів і ремесел до успішної діяльності у професії потребує не лише відповідної фахової освіти, а й створення умов для практичної реалізації здобувачами їхнього художньо-творчого потенціалу.

Нині ведеться активний пошук механізмів, методів і засобів підвищення

національної самоідентифікації українців, відродження тих регіонів, де збереглися ознаки культурно-історичного розвитку громади, знаходження точок взаємодії глобального і регіонального вимірів суспільного розвитку. Аналіз науково-теоретичних джерел дозволив виокремити дослідження у контексті нашої теми; вони стосуються: етнокультури (В. Горський, С. Кримський, В. Личкова, М. Попович, В. Скуратівський), народного мистецтва (Є. Антонович, Т. Кара-Васильєва, М. Селівачов, Є. Станкевич, Р. Захарчук-Чугай), дизайну (В. Даниленко, Ю. Легенький, І. Рижова, І. Сиваш, О. Хмельовський), підготовки майбутніх вчителів технологій, педагогів професійного навчання, фахівців народних художніх промислів і ремесел (М. Близнюк, М. Курач, Л. Оршансь-

кий, В. Радкевич, А. Руденченко, В. Тищенко, В. Титаренко та ін.). Встановлено, що нині суспільством переглядаються культурні надбання з позиції проектно-художньої діяльності, регіональні особливості громад в освоєнні соціокультурного простору, демонструються можливості їхнього використання у створенні іміджу регіону. Затребуваним видом художньої, дизайнерської творчості став етнодизайн, що сягає глибин ремісничої та народної художньої творчості, які мали відмінності в різних регіонах країни. Водночас помітно, що науковцями недостатньо уваги приділено висвітленню аспекту реалізації етнокультурної компетентності майбутніх фахівців народних художніх промислів і ремесел, що навчаються на базі закладів художньої професійної (професійно-технічної) освіти – власне, це й склало **мету даної статті**.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені такі **завдання**: дослідити підходи до формування етнокультурних традицій; уточнити зміст етнокультурної компетентності та проаналізувати процес її формування у майбутніх фахівців народних художніх промислів і ремесел; висвітлити практичну реалізацію етнокультурної компетентності майбутніх фахівців під час створення предметного середовища в етностилі педагогічним колективом і учнями Художнього професійно-технічного училища імені Й. П. Станька (сmt Івано-Франкове, Яворівський р-н, Львівська обл.).

Відповідно до геокультурних і ментально-психологічних особливостей спільнот, що проживають на різних територіях, складається їхнє природне, повсякденне і духовне життя. Інтеграція цих складових життя крізь призму естетичного сприйняття формує у людини поняття етнокультурних цінностей, що побутують у різних культурних змістах і формах, та «національного образу світу», в основі якого лежать ці цінності. Оскільки цінності спільнот мають багато спільних ознак і водночас відмінностей, які стосуються культурних форм і змістів, їх розглядають у трьох вимірах: загальнолюдський вимір відображає загальноприйняті гуманістичні ідеї, які об'єднують людство; національ-

ний вимір стосується репрезентації багатства культурних форм і змістів, які пояснюють розвиток етнокультури в часі та просторі в усіх кутках країни; регіональний вимір показує специфіку смислів культурних змістів, характерну для носіїв етнокультурної ментальності локальної території.

Народне мистецтво є основою художньої культури народу. У процесі творчої діяльності людини відбувалось пізнання довкілля, формувались художньо-образне мислення та практичні навички освоєння дійсності, передавався досвід виховання нового покоління майстрів. Позаяк народне мистецтво почало розвиватись водночас із колективним домашнім виробництвом, то історичний розвиток ремесел відображає і якісні зміни художніх робіт майстрів. Старовинність українського народного мистецтва визначається спадковістю багатовікових традицій і характером їх передачі. Щоб зрозуміти давність етнотрадицій регіону, потрібно виявити, які опрацьовані минулими поколіннями стабільні форми матеріальної, духовної та візуальної культур зберегла регіональна спільнота.

На думку І. Рижової, культурна традиція є універсальним механізмом відбору життєвого досвіду, його акумуляції та просторово-часової передачі наступним поколінням [6, с. 28]. Особливості світловідчуття і світосприйняття народу закарбовані в створених ним цінностях, які за рахунок різних новацій формують стиль, характерний для конкретного регіону. Національні культурні традиції стають джерелом натхнення для фахівців народних художніх промислів та ремесел і стильотворчим чинником видів мистецтва.

Спираючись на мистецьку теорію традиції, М. Станкевич запропонував розглядати стадії розвитку етнотрадиції разом з тими функціональними механізмами, що діють на них. Запропонована науковцем модель етнотрадиції пояснює взаємозв'язок і взаємний вплив її трьох процесів: розсіювання, трансляції та доповнення. Народне мистецтво локальних територій вирізняється набором етномистецьких традицій та способами їх функціонування і трансляції. Упродовж історичного

розвитку етнотрадиції формуються технологічні, декоративні, сюжетно-семантичні стереотипні рішення окремих майстрів і колективів, виникає стабільність художніх елементів, мотивів, колористики і водночас схильність до різних варіацій [9, с. 96]. З огляду на функціонування мистецької етнотрадиції організація підготовки фахівців народних художніх промислів і ремесел відбувається так, щоб консервативний елемент спадщини став частиною їхнього сучасного мистецького досвіду і основою для пошуку нових елементів.

Формування нової моделі українського світобачення спрямоване на індивідуальну, національну, просторову та історичну самоідентифікацію, що повертає увагу до творчої активності людини, зокрема, в дизайні. Як зазначає І. Рижова, загальнолюдська культурно-дизайнерська скарбниця наповнюється завдяки здобуткам національних дизайнерів, кожен з яких відображає специфіку проектної, творчо-перетворюючої діяльності, спрямованої на предметне середовище буття у своїй країні [6, с. 6]. Збереження традиційних елементів етнічної культури при створенні сучасних форм матеріального середовища потребує переосмислення стилістичних прийомів і технік декорування з урахуванням можливих новацій. У цьому контексті проектна діяльність розглядається науковцями як етнодизайн, в якому проявляються чуттєве освоєння предметного середовища, візуальний досвід і специфіка національного стилю мислення. Етнодизайн повертає увагу до глибин народного мистецтва, впливає на культуротворчі процеси в країні, сприяє формуванню національного стилю в мистецтві та виробництві, визначає естетичний ідеал. Це пояснює його виштовний вплив на сучасну культуру суспільства і формування етнокультурної компетентності людей.

Етнокультурна компетентність вивчається в контексті досліджень підготовки фахівців різних галузей (Н. Костиця, О. Семенов, В. Титаренко та ін.), педагогів (О. Березюк, Л. Маєвська), фахівців мистецьких професій (О. Ткаченко, О. Отич), зокрема й фахівців для народних художніх промислів і ре-

месел (В. Радкевич), а також в умовах створення в освітньому закладі етно-виховного (О. Будник) і поліетнічного середовища (О. Гуренко). Філософські засади української етнокультури досліджує В. Личковах.

Одне з важливих питань – узгодження понять, етимологічно близьких до культурної компетентності. На думку Т. Заїки, теоретичним базисом для їхнього розрізнення є процеси інкультурації та соціалізації, які рівнозначні для формування компетентностей, спрямовані на засвоєння досвіду минулого, системи навичок і вмінь культурної та соціальної комунікації та творче оновлення дійсності. Об'єктивність розрізнення забезпечується відокремленням аспектів змісту етнокультурної компетентності від ознак змісту культурної компетентності, а кореляцію цих компетентностей забезпечує модель співіснування національної та народної культури. В умовах полікультурного суспільства культурна компетентність є метарівнем для етнокультурної компетентності [2, с. 197].

Етнокультурна компетентність (далі ЕК) в педагогічній галузі включає сукупність етнографічних, народознавчих, культурологічних, психолого-педагогічних, методичних знань, відповідних умінь і здібностей; її зміст формується під впливом матеріальних, духовних і ментальних чинників, тому вона має складну структуру, а процес її формування є тривалим і передбачає засвоєння знань історії рідного краю, етнічної та національної культури, духовно-моральних цінностей [1, с. 197].

Окремі дослідники розглядають ЕК особистості як її здатність до передачі від покоління до покоління етнокультурного досвіду. Водночас вона є також інструментом та умовою здійснення такої передачі [11, с. 299]. Вважаємо, що таке визначення ЕК дещо спрощує її функції, також поза увагою залишається її актуальність для сучасного мистецького досвіду, який потребує пошуку нових елементів.

Відповідно до основних засад компетентнісного підходу (О. Овчарук, О. Пометун, І. Родигіна, А. Хуторський та ін.) у загальному сутність ЕК полягає в здатності людини вільно орієнтуватись

всередині відповідної культури, відчувати міжкультурні межі, засвоювати і продукувати культурні цінності залежно від сфери її виявлення, відрізнити своє від чужого. Специфічне до змісту етнокультурної компетентності додає сфера її реалізації.

Змістове наповнення ЕК особистості на думку Цяо Цжи формують такі її складники: культурно-когнітивний (обізнаність щодо особливостей побуту етносу, його традицій, світогляду та культурних цінностей); аксіологічний (ціннісне ставлення особистості до етнотрадицій та її ціннісні орієнтації); творчо-діяльнісний (готовність особистості до відтворення традицій на основі набутих знань і навичок); мотиваційний (вмотивованість до освоєння, збереження і примноження етнотрадицій); комунікативний (здатність особистості до толерантного діалогу з представниками свого та інших етносів); рефлексійний (готовність до самооцінки ставлення до культурних традицій свого та іншого етносів); естетичний (долученість людини до мистецьких традицій етносу) [11, с. 303–304].

Структура компетентності майбутнього фахівця художнього профілю містить різноманітні когнітивні та некогнітивні компоненти, які визначають її основний і доповнювальний зміст. У методичному аспекті важливо розрізнити цей зміст, оскільки він орієнтований на різні аспекти діяльності фахівця, а саме на професійний, фаховий, когнітивний, діяльнісний і суб'єктний. Одним із аспектів роботи фахівців художнього профілю є *етнокультурний*, пов'язаний зі здатністю орієнтуватись всередині відповідної культури, зокрема української, засвоювати і продукувати культурні цінності відповідно до свого фаху (фахівець народних художніх промислів і ремесел, виробник художніх виробів з різних матеріалів, різьбяр, живописець). У підготовці фахівців художнього профілю етнокультурний зміст є важливою складовою основного змісту і знаходить своє відображення у *стандартах професій*.

ЕК фахівця художнього профілю розглядається нами як складне утворення, що характеризує його теоретичну обізнаність, практичну підготовленість

і психологічну готовність професійно працювати в сфері етнокультури, створюючи її цінності. У ньому інтегруються цінності, знання, вміння, навички та особисті якості, зумовлені специфікою змісту етнокультури. ЕК включає в себе взаємопов'язані **компоненти**: *ціннісно-мотиваційний*, який характеризує ціннісні орієнтації майбутніх фахівців, виражає потребу в професійній творчості, стимулює особистісний і професійний розвиток; *знаннєво-діяльнісний*, що окреслює знання і вміння з етнокультури, які потрібні для виконання професійних функцій та здійснення творчої професійної діяльності; *суб'єктно-рефлексійний*, який пов'язаний з особистісними якостями і властивостями, необхідними для успішної реалізації професійної діяльності у контексті етнокультури (усвідомлення себе суб'єктом етноспільноти, етнічна свідомість, самоактуалізація, саморефлексія, самореалізація, самооцінка, самоконтроль, самовдосконалення).

На основі аналізу наукових джерел з теми дослідження і практичного досвіду нами виявлено такі загальні *підходи* до формування етнокультурної компетентності в закладі професійної (професійно-технічної) освіти: створення етновиховного середовища, в якому діють естетичні, етнокультурні та громадські чинники, відбувається систематичне залучення до етнокультури через усі форми життєдіяльності учнів (етнокультурний потенціал перш за все гуманітарних предметів, участь у гуртках відповідної тематики, конкурсах, виставках в межах і за межами закладу); цілеспрямоване вивчення етнокультури та її традицій на уроках професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки через регіональну компоненту; використання потенціалу професії для формування етнокультурних традицій і цінностей; використання етнодизайну як проектно-діяльності для освоєння предметного середовища відповідно до специфіки національного та етнічного мислення (участь окремих учнів або колективу у виконанні проєктів).

ЕК фахівців народних художніх промислів і ремесел реалізується в матеріальній сфері у вигляді предметів

дизайну і декоративно-прикладного мистецтва.

Етнодизайн як категорія розглядається науковцями різних галузей, відповідно поняття має різні визначення, відображаючи їхню специфіку. Зокрема, Л. Оршанський акцентує увагу на проектній складовій етнодизайну у створенні сучасних форм матеріального середовища з використанням традиційних елементів культури певного етносу, наголошує на його відповідності змістовим та естетичним характеристикам конкретної етнокультури та на використанні характерного для неї колориту [4, с. 39]. На його думку, етнодизайнерська компонента має бути важливою складовою професійної підготовки фахівців художнього профілю і у вищій, і в професійній (професійно-технічній) освіті. Завдяки сприйняттю, осмисленню та сучасній інтерпретації етнотрадицій здобувачами освіти можуть бути створені досконалі, концептуально-новаторські вироби, предмети, послуги і предметні середовища.

Досліджуючи ієрархію цілей професійно-художньої освіти майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел, В. Радкевич дійшла висновку: «Загальна ціль професійно-художнього навчання майбутніх фахівців полягає у підготовці культурно-освітнього ідеалу, заявленого суспільством, художнім виробництвом на основі оволодіння цінностями духовної культури, національного мистецтва, досвідом художньої діяльності, а також розвитку професійно важливих якостей, необхідних для особистісної і професійної реалізації та самореалізації майбутніх фахівців у декоративно-вжитковій творчості» [5, с. 30].

Загальна мета професійно-художньої освіти інтегрує часткові цілі – компетентнісну, освітню, виховну і розвивальну, які мають бути відображені й дидактично узгоджені в його змісті. До стратегічних виховних цілей відносяться ціннісна, культурологічна, етнокультурна та художньо-естетична. Етнокультурна ціль виховання передбачає: формування у майбутніх фахівців національної свідомості; прилучення до цінностей художньої культури, традицій народного мистецтва, етнічних форм художньої діяльності; оволодін-

ня системою художніх знань, сюжетів і образів, створених народом; розвиток стійких мотивів до вивчення народної творчості; орієнтація на розвиток власних художніх творів; шанобливе ставлення до народної художньої культури, звичаїв і традицій [5, с. 31–33]. Етнокультурна ціль реалізується через освітню і компетентнісну під час професійної підготовки фахівців відповідно до вимог Стандартів професійної (професійно-технічної) освіти.

Розглянемо процес формування етнокультурної компетентності у майбутніх фахівців народних художніх промислів і ремесел на прикладі професії «Виробник художніх виробів з дерева». У Стандарті професійної (професійно-технічної) освіти (професія: виробник художніх виробів з дерева), починаючи з третього розряду, наведено такі професійні компетентності, як: «виконання різних видів різьблення» [8, с. 11], «виконання декоративного розпису по дереву» [8, с. 15–16], «виконання простих художніх виробів з дерева» [8, с. 17] та ін. У результаті відпрацювання усіх тем з теорії та виробничого навчання майбутній фахівець третього розряду виготовляє прості художні вироби з дерева із застосуванням різних технік різьблення і розпису, знає місцеві художні традиції промислу. У процесі підготовки по четвертому розряду здобувачі вчать виготовляти середні за складністю художні вироби з дерева у різних техніках різьблення з використанням проєктів, копії традиційних народних виробів, здійснювати ремонт, реставрацію і реконструкцію художніх виробів з дерева [8, с. 23–24], а також вивчають давні традиції деревообробного промислу; його види, техніки художньої обробки деревини; мистецькі традиції народних майстрів України [8, с. 23]. Відповідно, з переходом до вищих розрядів (5 і 6-го) зростає рівень складності виробів з дерева, складнішими стають рисунки і композиційні рішення, вироби виготовляють за власними проєктами, у композиціях використовують різні матеріали (метал, кістка, солома, бурштин тощо). Щоб здобувачі могли виготовляти такі вироби, у них формують знання про: розрахунки співвідношення декора-

тивних елементів; основи рисування і народні традиції у виготовлення виробів з дерева; види розписів які характерні для різних регіонів України (петриківський, яворівський). Для підтвердження кваліфікації вони повинні вміти виготовляти свічник, декоративну скриньку, декоративні шахи, скульптуру малих форм, станкову і паркову скульптуру, багатопланові композиції, тематичні різьблені панно, декоративні вироби з дерева, оздоблені мозаїкою, а також художньо-декоративний набір меблів з елементами різьблення складної композиції [8, с. 27]. Під час навчання учні набувають не тільки теоретичної підготовки, а й вправляються у практичній діяльності, де набувають досвіду самореалізації як майбутні фахівці.

З першого курсу ЕК формується в умовах освітнього процесу: учні молодших курсів ознайомлюються з проєктами роботами старшокласників, долучаються до спільних проєктів. Практично всі учні зайняті підготовкою до різних заходів, на яких виставляють свої найкращі вироби. Окрім цього, на базі закладів професійної (професійно-технічної) освіти організуються музеї, де експонуються зібрані старовинні речі зразки професійної творчості учнів і педагогів – їх використовують у тематичних заходах.

Формування ЕК прискорюється та якісно змінюється, коли учні беруть участь у проєктах соціально-культурного значення, які ініціюються, організуються і проводяться освітнім закладом або під патронатом інших установ – громадських організацій, культурних чи освітньо-культурних центрів тощо. Показовим прикладом такої практики є масштабний проєкт – *створення відпочинково-інформаційної інфраструктури реабілітаційного центру «Ведмежий притулок «Домажир»* (далі – Центр), який протягом 2018–2020 рр. виконав педагогічний колектив художнього професійно-технічного училища імені Й. П. Станька, залучаючи до практичних робіт учнів різних курсів.

Стисло надамо *інформацію про Центр та його діяльність*. Центр займається порятунком бурих ведмедів з пересуваних зоопарків, цирків, готелів, ресторанів і відновленням їхніх при-

родних інстинктів і поведінки. Установу було створено за підтримки австрійського міжнародного благодійного фонду «FOUR PAWS» у жовтні 2017 р. Центр наочно демонструє європейські стандарти у сфері збереження екосистеми країни і світу, забезпечення її біорізноманіття. Водночас, Центр, окрім важливої екологічної цілі, додатково реалізує й інші, соціально важливі функції: відпочинкову, освітню, екологічну та етнокультурну [3].

Територія Центру охоплює окремі зони, що мають різне призначення: зона для утримання і лікування тварин; відпочинкова зона для відвідувачів різного віку; зона для проведення навчання та ігор дітей; мистецька зона для проведення пленерів і різних заходів. Утримання ведмедів відповідає вимогам європейських стандартів та фонду «FOUR PAWS», а саме: певний час тварина перебуває в адаптаційному вольєрі, поки пристосовується до нових умов; проходження «карантину» завершується її переходом у лісові вольєри, де є місце для прогулянки, маленьке озерце та різноманітні іграшки.

Освітня зона «Лісова школа» є еко-проєктом колективу Центру. Програма школи пропонує освітянам організацію інтерактивних уроків на природі, пізнавальні екскурсії довкола лісових вольєрів із ведмедями, розваги та ігри на галявині, знайомство з флорою та фауною, майстеркласи з розпису яворівської іграшки та проведення квестів на відкритому повітрі.

До відпочинкової зони можна віднести площу перед центральним офісом, кафе «Мед та Ягода», сувенірну крамницю, літні павільйони, альтанку закритого типу, дитячий майданчик-гірку. Важливу роль відіграє зона, що призначена для проведення спеціалізованих заходів на зразок майстеркласів з яворівського розпису і народних промислів (лозоплетіння).

Ідейно-тематичною основою *проєкту* стало створення на території «Ведмежого притулку «Домажир» відпочинково-інформаційної інфраструктури в етностилі. Творчою групою працівників училища розроблено дизайн-концепцію, провідним завданням якої було спроектувати і виконати оформлення

ландшафту території, запропонувавши малі архітектурні форми, паркову скульптуру, та використати в оздобленні елементи яворівського розпису. Слід було зважити на зонування території притулку і природні умови, в яких він розташований – мальовнича зона заповідника «Розточчя» (Яворівський р-н Львівської обл.), для рельєфу якого характерні горбисті пасма, покриті густим лісом – з переважанням букових масивів.

Протягом 2018–2020 рр. учні Художнього професійно-технічного училища імені Й. П. Станька під керівництвом майстрів і викладачів закладу виконали такі роботи: оформлення центрального входу до Центру двома вертикальними дерев'яними стовпами, на одному з яких виконана композиція «Пори року» з традиційним орнаментально-рельєфним різьбленням (фото 1); малі архітектурні форми (лавочки, столи); стовпчики і вказівники по території (фото 2); дитячий майданчик-гірка; оздоблена яворівським розписом альтанка закритого типу для проведення майстеркласів із народних промислів і ремесел; меблі, що розписані традиційними яворівськими орнаментами.

Учні працювали в малих групах, за якими були закріплені певні об'єкти. Для кожного об'єкта вони попередньо розробляли груповий проєкт, в якому використовувалась інформація про місцеві промисли, традиції, техніки щодо вирішення поставленого завдання. Акцент робився на творчий пошук оригінального рішення в регіональному стилі. На основі виробленого групового рішення розроблявся проєкт, що втілювався на практиці.

Одним із основних об'єктів для реалізації етнокультурної функції Центру

Фото 1. Центральний вхід на територію притулку «Домажир»

Фото 2. Вказівники до зон відпочинку і розваг

стала альтанка закритого типу, яка уособлює світовідчуття, світосприйняття та естетичні уподобання локального осередку українського етносу – Яворівщини. Інтер'єр альтанки відповідає етностилію – споруда, стіл, лави і бамбелі виготовлені з натурального дерева та оздоблені традиційним яворівським розписом (фото 3-4). Узагальнений образ яворівського стилю доповнюється великою дерев'яною парковою скульптурою пташки, яка є символом місцевої етнотрадиції (фото 5).

З огляду на географічне розташування однією з вимог реалізації проєкту було створення Центру в яворівському стилі. Характерними особливостями яворівського розпису є: вільний, легкий порух пензля, яким наносять малюнок без попереднього рисунка та обведення контура; використання жовтого, зеленого, червоного і синього кольорів як основних; геометрія елементів розпису, де переважають рослинні форми, стилізовані з лугових трав і квітів (руж та айстр), гілок з листочками та доповнені геометричними формами.

Найуживаніші елементи розпису знайшли відображення у яворівській різьбі. У ній використовують невелику кількість мотивів (20–35) і композиційних схем рослинних орнаментів, які

перевірені часом. Характерними ознаками яворівської різьби є: поверхня – добре шліфована, полірована і пофарбована, контрастує з вирізьбленим орнаментом; фон – жовтий, зелений, сірий, вишневий, коричневий або однотонний; елементи різьби – крапки, пояски, листочки, квітки, сітки, вазони, качечки; технологічні особливості виготовлення – жолобчасто-виїмкова різьба, прорізання по способу мазка пензлем, поєднання крупних і витончених елементів і мотивів [7, с.133].

Ураховуючи особливості освітнього процесу в закладі, роботи з виготовлення виробів для оздоблення Центру проводили в різний спосіб. Так, дрібні об'єкти виконували на уроках виробничого навчання, а решта – на виробничій практиці та пленерах. Отримавши завдання, учні розробляли власний проєкт, промальовували елементи орнаменту композиції, а після обговорення з майстром реалізували його в матеріалі. Складніші роботи виконувались групою учнів.

У межах головного дизайн-проєкту для Центру було проведено два ета-

Фото 3. Інтер'єр альтанки закритого типу для проведення майстеркласів

Фото 4. Фрагмент стіни та бамбелі (розсувний диван) з яворівським розписом

Фото 5. Дерев'яна паркова скульптура пташки, оздоблена традиційним яворівським розписом

пи різьбярського пленеру з парковою скульптурою під час літньої виробничої практики (у червні 2018 і 2019 років). Черговий третій етап передбачав спільну роботу учнів з професіоналами, серед яких є багато випускників закладу. Проте через карантинні обмеження, пов'язані з епідемією COVID, різьбярський пленер перенесено на 2022 рік. Форма пленеру, де є учасники і глядачі, дає можливість учням першого і другого курсів спостерігати за роботою тих старшокурсників, які вже досягли певного рівня кваліфікації та їм довірили виконання складних композицій. Водночас вони мали можливість допомагати у виконанні простих робіт. Загалом участь у таких навчально-професійних заходах є важливим етапом і професіоналізації, і заглиблення в світ етнокультури.

Цікавим доповненням до «Лісової школи» є мальовничі галявини казок і ремесел, ландшафт яких оформлений відповідною парковою скульптурою. На галявині казок можна побачити дерев'яні скульптури персонажів казок «Ох», «Лис Микита» та «Лісової пісні» Лесі Українки (фото 6), а на галявині ремесел – об'єкти бортництва як промислу, що в народній уяві асоціюється з ведмедями, тобто вулики різних форм (фото 7).

Усі виконані колективом педагогів та учнів об'єкти відповідають головному завданню проєкту, їм властиві такі риси: дотримання первісного задуму оформлення ландшафту території зон Центру малими архітектурними формами і парковою скульптурою, які за композицією, образами, тематикою, пластичними якостями скульптур та оздоблен-

Фото 6. Персонажі казки «Ох»

Фото 7. Галявина ремесел

ням об'єднані стилістикою яворівської етнотрадиції в різьбі, розпису і формотворенні предметного середовища. Цілісність художнього образу забезпечується тематикою, матеріалом та стилізованими рисами яворівської художньої школи.

Висновки. Формування ЕК фахівців з художніх професій та народних художніх промислів і ремесел має важливе практичне значення, оскільки як функціональний чинник вона впливає на професійне становлення та є ресурсом успішної діяльності.

ЕК фахівця художнього профілю розглядається нами як складне утворення, що характеризує його теоретичну обізнаність, практичну підготовленість і психологічну готовність професійно працювати в сфері етнокультури, створюючи її цінності. Вона розглядається як єдність взаємопов'язаних компонентів – ціннісно-мотиваційного, знаннево-діяльнісного та суб'єктно-рефлексійного, які формуються протягом усього періоду про-

фесійної підготовки. Відповідно до окреслених компонентів зміст освітнього процесу збагачується етнокультурною компонентою.

Для формування ЕК в умовах закладу професійної (професійно-технічної) освіти необхідно: створення етновиховного середовища, цілеспрямоване вивчення етнокультури та її традицій на уроках професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки через регіональну компоненту; використання потенціалу професії для формування етнокультурних традицій і цінностей; використання етнодизайну як проектного діяльності для освоєння предметної діяльності. Процес формування ЕК передбачає застосування майбутнім фахівцем художнього профілю здобутих знань, умінь і навичок для виготовлення виробів, в яких відображені особливості стилю локального осередку етносу, а також участь у проєктах різного рівня.

Проєкт, реалізований Художнім професійно-технічним училищем імені Й. П. Станька у взаємодії педагогів і учнів – створення дизайн-концепції і оформлення відпочинково-інформаційної інфраструктури реабілітаційного центру «Ведмежий притулок «Домажир», демонструє не тільки якість підготовки відповідних фахівців у закладі, а й динаміку процесу формування у них ЕК, що проявлялася у підвищенні усвідомлення її ролі в професійній діяльності, спрямованості на самореалізацію та самовдосконалення, бажанні оприлюднювати власні здобутки, а також у розвитку власної позиції щодо етнокультурних і професійних цінностей та спадщини.

Перспективний напрям подальших наукових розвідок автор вбачає в дослідженні впливу цифрових технологій на процес модернізації яворівської етнотрадиції в деревообробці на базі освітніх закладів, де готують столярів, виробників художніх виробів з дерева, різьбярів і живописців.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Березюк О. С. Теоретичні та методичні основи етнокультурологічної підготовки майбутніх учителів у регіональному контексті. Акмеодосягнення науковців Житомирської нау-

ково-педагогічної школи: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. С. 231-256.

2. Заїка Т. Компетентнісний підхід у культурно-філософському контексті: особливості термінологічних визначень. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*. Серія «Філософія. Філософські перипетії». 2020. Випуск 62. С. 193–195.

3. Лісова школа. URL: <https://www.bearsanctuary-domazhyr.org/ua/for-visitors/tours-1>.

4. Оршанський Л. Етнодизайн як інноваційний художньо-естетичний компонент технологічної освіти. *Молодь і ринок*. 2011. № 1. С. 38–41.

5. Радкевич В. Інноваційна ієрархія цілей професійно-художнього навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел. *Етнодизайн у контексті українського національно-го відродження та європейської інтеграції*: зб. наук. праць : у 2-х кн. Кн. 1. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. С. 8–34.

6. Риждова І. С. Дизайн як фактор гармонізації відносин суспільства і особистості : методологічні засади : автореф. дис. ... д-ра філос. наук, спец.: 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії / Інститут вищої освіти АПН України. Київ, 2008. 34 с.

7. Сліпчишин Л. В. Яворівська художня школа: освітньо-мистецький аспект. Львів : Срібне слово, 2017. 240 с.

8. Стандарт професійної (професійно-технічної) освіти 7331.С.16.29-2017: Професія: Виробник художніх виробів з дерева. Видання офіційне / МОН України, МСП України. Київ, 2017. 36 с. URL: <https://www.coursehero.com/file/104543054/virobnik-khudozhnikh-virobiv-z-derevadoc/>.

9. Станкевич М. Є. Мистецтвознавчі аспекти теорії традиції. *Народознавчі зошити*. 1997. № 2. С. 91–99.

10. Формування у вихованців позашкільних навчальних закладів базових компетентностей : монографія / В. В. Вербицький та ін. ; за ред. В. В. Мачуського. Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. 330 с.

11. Цяо Цжи. Сутність етнокультурної компетентності: теоретичний аспект. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. пр. Київ, 2016. Вип. 20 (2). С. 297–306.

References:

1. Bereziuk, O. S. (2016). Teoretychni ta metodychni osnovy etnokulturolohichnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv u rehionalnomu konteksti [Theoretical and methodological bases of ethnocultural training of future teachers in the regional context]. In *Akmedosiahnennia naukovtsiv Zhytomyrskoi naukovopredahohichnoi shkoly*. (pp. 231–256). Zhytomyr: ZhDU im. I. Franka.

2. Zaika, T. (2020). Kompetentnisnyi pidkhd u kulturfilosofskomu konteksti: osoblyvosti terminolohichnykh vyznachen [Competence approach in the cultural-philosophical context: features of terminological definitions]. In *Visnyk*

KhNU imeni V. N. Karazina. Seriiia «Filosofia. Filosofski perypetii»: Issue 62 (pp. 193–195). Kharkiv.

3. Lisova shkola [Forest school]. Retrieved from <https://www.bearsanctuary-domazhyr.org/ua/for-visitors/tours-1>

4. Orshanskiy, L. (2011). Etnodyzain yak innovatsiinyi khudozhno-estetychnyi komponent tekhnolohichnoi osvity [Ethnodesign as an innovative artistic and aesthetic component of technological education]. *Molod i rynok [Youth & market]*, 1, 38–41.

5. Radkevych, V. (2018). Innovatsiina iierarkhiia tsilei profesiino-khudozhnoho navchannia maibutnikh fakhivtsiv khudozhnikh promysliv i remesel [Innovative hierarchy of goals of professional and artistic training of future specialists in arts and crafts]. In *Etnodyzain u konteksti ukrainskoho natsionalnoho vidrodzhennia ta yevropeiskoi intehratsii*. Vol. 1. (pp. 8–34). Poltava: PNPUI imeni V.H. Korolenka.

6. Ryzhova, I.S. (2008). Dyzain yak faktor harmonizatsii vidnosyn suspilstva i osobystosti: metodolohichni zasady [Design as a factor of harmonization of relations between society and the individual: methodological principles]: (Dissertation Abstract, Kyiv).

7. Slipchysyn, L.V. (2017). Yavorivska khudozhnia shkola: osvitho-mystetskyi aspekt [Yavorivska khudozhnia shkola: osvitho-mystetskyi aspekt]. Lviv: Vydavnytstvo «Sribne slovo».

8. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2017). Standart profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity 7331.S.16.29-2017: Profesiia: Vyrobnik khudozhnikh vyrobiv z dereva [Standard of professional (vocational-technical) education 7331.C.16.29-2017: Profession: Manufacturer of artistic wood products.]. (Regulation No. 1465, November 33). Retrieved from <https://www.coursehero.com/file/104543054/virobnik-khudozhnikh-virobiv-z-derevadoc/>.

9. Stankevych, M.Ye. (1997). Mystectvovnavchi aspekty teorii tradytzii [Art aspects of the theory of tradition]. *Narodoznnavchi zoshyty* [Ethnographic notebooks], 2, 91–99.

10. Verbytskyi, V. V., Bondar, L. M., Boiko, A. E., Korniienko, A. V., Krekotin, a T. M., Lytovchenko, O. V., Tykhenko, L. V. (2015). Formuvannia u vykhovantsiv pozashkilnykh navchalnykh zakladiv bazovykh kompetentnosti [Formation of basic competencies in pupils of out-of-school educational institutions] Ed. V. V. Machuskyi. Kharkiv: «Drukarnia Madryd».

11. Tsiao, Tszhy. (2016). Sutnist etnokulturnoi kompetentnosti: teoretychnyi aspekt [The essence of ethnocultural competence: theoretical aspect.]. In *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*. Vol. 20 (2). (pp. 297–306).

Slipchysyn Lidiia Vasylivna, Doctor of Sciences (Pedagogy), Associate Professor, National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine; lida.slipchysyn@gmail.com; http:// orcid.org/ 0000-0001-9159-9458

Formation of ethno-cultural competence of future professionals of folk arts and crafts

The article deals with the issue of formation of ethno-cultural competence of future professionals of folk arts and crafts in institutions of professional and vocational education. Based on analysis of the content of the key notion in scientific practice, the author defines ethno-cultural competence, its content and structure. The process of its formation among students who acquire the profession "Manufacturer of wood art products made" is revealed. In the process of professional training, value-motivational, knowledge-activity and subject-reflection components were developed. It is emphasized that this process is accelerated and acquired qualitative changes when students are involved in projects of socio-cultural significance, in particular, the creation of a subject environment in a certain ethnic style.

The peculiarities of the project of socio-cultural significance "Creation of the recreation and information infrastructure in rehabilitation centre" Bear Shelter "Domazhyr" in Yavoriv region are revealed. The aim of the project was to create a centre, where bears would restore natural instincts and behaviour after a long stay in captivity, and at the same time, space for implementation of important social functions such as recreational, educational, environmental and ethno-cultural. The main characteristics of the project are the following: the landscape of the territory is decorated with small architectural forms and park sculpture, that were ornamented with the elements of Yavoriv painting; the project was completed by students of different courses during professional training; the environment of the centre is also used for educational and professional plein-air painting.

It is concluded that for future professionals of artistic professions, who are trained in professional and vocational education, it is necessary to develop ethno-cultural competence systematically based on the professional content using different approaches and means of displaying student's creative achievements, including design projects. It characterizes the readiness of graduate students to create ethno-cultural values. At the same time, it is considered as a functional factor that influences professional development as well as it is a resource for successful activity.

Key words: ethno-cultural competence, artistic professional and vocational education, professionals of folk arts and crafts, ethno-design, Yavoriv region.

Дата надходження до редакції 10.02.2021 р.

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-3\(110\)-59-62](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-3(110)-59-62)

УДК 7.011 : 78 (Максим Рильський)

Сікорська Ірина Михайлівна,

кандидат мистецтвознавства, старший науковий співробітник відділу

музикознавства та етномузикології, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ,

м. Київ, Україна; Sikorska1959@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-3485-9206>

МАКСИМ РИЛЬСЬКИЙ І МУЗИКА: АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Статтю присвячено актуальній для української культури темі безпосередніх та опосередкованих взаємин Максима Рильського з музикою, зокрема таким її аспектам: обдаровання (тонкий слух, музична пам'ять, знання пісенного фольклору), музикування (гра на фортепіано, акомпанемент, імпровізація), спорідненість музично-поетичної образності (лірика) й жанрів (сонет, ода), «вокальні» переклади на українську мову віршів (романси) й лібрето (опери, оперети), текстова редакція творів українських композиторів-класиків, музичне втілення віршів М. Рильського (пісні, романси, хори, кантати, ораторії).

Ключові слова: Максим Рильський, гра на фортепіано, музично-поетична образність, переклади, музичні твори.

Вступ. Широке відзначення 125-річчя від дня народження великого українського поета, перекладача, вченого, громадського діяча Максима Тадейовича Рильського (1895–1964) спричинило сплеск інтересу до його життєтворчості, актуалізувало нові дослідження та ствердило необхідність переосмислення усталених стереотипів. Відтак, однією з нагальних залишається тема «М. Т. Рильський і музика», що впродовж останніх 50-ти років комплексно не досліджувалася. Прикладного значення вивчення цієї теми набуває з огляду на випрацювання нових шкільних програм із залученням міжпредметних зв'язків та різних видів мистецтва, де вивчення творчості М. Рильського пропонується обмежити лише двома ранніми віршами («Солодкий світ», 1919 та «У теплі дні збирання винограду», 1922. *Про це свідчить програма «Українська література. 10–11 класи», розміщена за посиланням:*

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/program-ukr-lit1.pdf>

Тему «Рильський і музика» вперше було комплексно досліджено в ґрунтовній колективній монографії співробітників Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології, де М. Рильський упродовж останніх 20 років життя працював директором (по смерті поета Інститут названо його ім'ям, і відтоді воно слугує своєрідним об'єктом установи), виданий до п'ятих роковин смерті [1]. Відтоді музикознавці упродовж п'яти десятиліть у публікаціях різних рівнів торкалися лише окремих аспектів. Зокрема, В. Кузик у численних публікаціях розкривала взаємини М. Рильського з братами Ревуцькими, одна зі статей так і називалась [3], стосунки М. Рильського з Л. Ревуцьким простежувала І. Сікорська [13]. Про Рильського-піаніста та його фортепіанні імпровізації писали К. Луганська й Б. Фільц [5].

Остання авторка розглянула також місце М. Рильського в історії української музичної культури в проєкції на власну композиторську творчість та особисті зустрічі [14]. Звісно, найбільша частина музичних утілень віршованих творів М. Рильського припадає на роки його творчої зрілості, проте, хоча й меншою мірою, композитори продовжували звертатись до його поезії і в наступні часи. Таким чином, **метою цієї статті** є комплексний огляд музичних векторів життєтворчості М. Рильського із **завданням** виокремити найголовніші аспекти, а саме: природне обдаровання, вплив оточення на формування світогляду, піаністичні навички, взаємовплив музичного слуху та поезики вірша, хист до перекладу вокальних творів та оперних лібрето (з урахуванням специфіки вокалізації), а також і власноручне створення останніх, літературна редакція музичних творів, мистецтвознавча діяльність (написання критичних статей, рецензій, оглядів тощо), співпраця і дружба з діячами музичного мистецтва, музична «рильськіана» (твори різних жанрів на вірші М. Рильського) – й конспективно їх охарактеризувати.

Виклад основного матеріалу. Поезія та музика, як дві посестри «слугували видатному українському поетові все його життя, та й він віддавав їм найцінніші зерна свого таланту», – справедливо зазначив колись про М. Рильського видатний музикознавець, доктор мистецтвознавства Микола Гордійчук [1, с. 5]. А сам митець розмірковував: «Мабуть, я родився швидше музикантом, аніж поетом, тільки потім сталося так, що слово заступило музику» [9, с. 63].

І дійсно, М. Рильському було «на роду написано» стати музикантом. Його батько Тадей Рильський товаришував зі славним композитором Миколою Лисенком, співав у його хорі, у спільних фольклорно-етнографічних подорожах записував народні зразки. Цю тему доволі розлого розкрив О. Дей у розвідці «Пісні з Романівки в записах Тадея Рильського та Миколи Лисенка» [2]. У березні 1895 року, коли друзі дізналися про поповнення в родині Рильських, хором заспівали: «Максим козак Залізняк...». «Так і названо мене іменем гайдамацького ватага, – згадував Мак-